

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

Fogjunk a tettez.

(Folytatás.)

A Török Pál püspök ur konventi eszméjének részemről a multban barátja voltam, és most sem vagyok ellensége; és bár ő, a fiatal óriásoknak tulajdonítja a zsinatolás elvének előtérbe állítását, de ezen felfogása, tudomásom szerint, nem egyez meg a történeti hűséggel, a mennyiben az 1873-iki konventi viták idején, épen a fiatalabb emberek voltak a határozatképes konvent szószólói ugy a sajtóban, mint az egyházkerületi gyűléseken; tehát a fiatalság, mely akkor is tenni vágyott, java részében bizonyosan a Török Pál pártján állott. — Azonban a határozatképes konvent megbukott. Vitatni nem akarom, hogy helyesen-e s történeti fejlődésénél, multjánál fogva, jogosan-e; de tény az, hogy egyházi kérdéseink megoldási eszközéül 1873. óta nem tekintetett többé. Erre a tétlenség és zsidbadas beállott; míg végre Debreczen belátva a közös hajó zátonyra jutását, saját elvei szempontjából, indítványozta a zsinatot, még pedig főkép azon czélből, hogy a konvent vagy bármely más nevű intézmény, mint az *egység közege*, megteremtessék; mert itt meg kell jegyezmem, hogy én a tiszántuli indítványt, mely a zsinat egyedüli teendőjéül és végczéljául a ref. egyház *egységes* szervezetét tűzte ki, nem ugy fogom fel mint Török Pál ur, hogy t. i. az, unificatiót akart volna, vagy hogy minden más egyéb teendőt kizárna; hanem azt tartom, hogy ezen indítvány egy nagy eszmét, igenis előtérbe állított, még pedig azt az eszmét, mely a határozatképes konvent elejtésével hosszú időre megbukni látszott, s melyért épen a közvélemény vádjának súlya a tiszántuli egyházkerületre nehezült. Csak vissza kell emlékeznünk az 1873-iki időszakra; nem Debreczent tekintettük-e az egyesülés megakadályozójának? No, már ha ez így van; Debreczen épen ezért hivatkozott oly kiválóan az *egység* eszméjére, hogy ez által declarálja, miszerint az egyesülés utjában épen nem áll, de ezen nagy czélhoz a zsinat

utján akar jutni. A további történet az, hogy ezen tiszántuli indítványt minden egyházkerület üdvözléssel fogadta, s ha nem csalódom, épen azért fogadta így, mert az egység eszméje oly világos volt benne, hogy egyszeriben megczáfolta azon folyton meglevő véleményt, hogy Debreczen az egyházkerületi autonomiából egy hajszálnyit sem áldozna fel az egyesülés czéljának.

Nézetem szerint, inentúl tehát, a mint az egyházkerületek, a tiszántuli indítványt, mint kiindulási alapot, elfogadták, a konvent eszméjét önállólag fölvetni, sem nem czélszerű sem nem jogos. — Nem jogos, mert az illetékes forumok vita nélkül a zsinati alapra állottak; nem czélszerű, mert ha sikerülne is egy-két egyházkerületben a konvent jogfolytonosságát föleleveníteni, vagy annak új szervezésében megállapodásra jutni: akkor előállana egy nagy kérdés, t. i. mit tenne a cserben hagyott tiszántuli egyházkerület? mert azt hiszem, hogy elvégre is, a tiszántuli egyházkerület nélkül magyarországi ref. egyházzal bajosan lehet beszélni, sőt bármily tettél és mozdulatnál ily erőt és nagyságot, annak erkölcsi és anyagi súlyát, tekintélyét nélkülözni. Ezen méltánylás s a béke megbomlásának féltése okozta már az 1879. év tavaszán, midőn Török Pál cikkeinek hullámvetése folytán, a tiszáninenni egyházkerületben is megindult a zsinat elleni áramlat, hogy ezen egyházkerület, nehogy a már egyszer túlszárnyalt kérdés ufolag meddő vita tárgyává tétethessék, 1879. ápr. 29-ki gyűlésében kijelentette: „*hogy miután a tiszántuli testvéregyházkerület zsinattartási indítványához már előbbi megállapodásainál fogva, hozzájárult és annak alkalmával azon alapra állt, hogy a konventet vagy általában az egyházkerületek közt létesítendő kapcsolatot képező intézményt, zsinatilag tartja maga részéről is megalkothatónak, e tekintetben elfoglalt álláspontját ez idő szerint is fentartja s ebből kifolyólag most is azon nézetben van, mely nézetének 1877. évi májusi közgyűlése 44. pontjában adott kifejezést.*“

Ezen idézett passus, előleges komoly tanácskozásban megvitatta, szólott egy részről a tiszántuli egyházkerületnek megnyugtatólag; és szólott más részről Török Pálnak, figyelmeztőleg, hogy a konvent ujjal fölvetett kérdésével ne zavarja meg az ügyek megindult folyamát, mert a változott viszonyok folytán azon egyházkerületben sem találna támogatásra, mely az előtt nézeteihez legközelebb állott.

Kérdem tehát most, hogy midőn így a konvent lehetlenné van téve, tehát a megoldási eszközök egyike, úgy szólván, összetörve: egy oly bölcs és tettekhez kész egyháznagy, mint Török Pál, mi végre tekint vissza ezen összetört fegyverre? — S miért nem ragadja meg a helyett a másik ajánlott eszközt, ha már csak a végre is, hogy azt, a mi összetört, ez által megcsinálja és harcoképessé tegye?

Nekem úgy tetszik, hogy épen Török Pálnak, a tevékeny, buzgó, pihenni nem, csak haladni törekvő püspöknek, legfőbb érdeke volna a zsinat, ha csak egy órára is, ha csak egyetlen tárgyra magára is: a konventre, a mely mellett ő fölemelné gyújtó szavát s melyet a zsinat röviden szentesítene. És e helyett ő a zsinatot decreditálja, tárgyait kicsinyli és nevetségesekké teszi, holott maga azon egy tárgy, mely az *unio eszméjének* adna testet, mindig méltó tárgya lehet egy zsinatnak; oly tárgy, melyért áldozni szükség, mely ha az egyháznak pénzébe kerül is, azt csak azoknak lehetne gúnyos argumentumul felhasználni, a kik nem ismerik az ügynek fontosságát, vagy a kiknek érdekükben állana a ref. egyházat még jobban szélyeszedni, mint a hogy van, és azok talán elmondhatnák, hogy a „*zsinattartás költségeit fedezzék a részvényesek, a kik zsinatolnak*”; de Török Pál püspöknek, a ki legjobban tudja, hogy a ref. egyház, darabokra omolva sem anyagilag, sem erkölcsileg nem fejtheti ki erejét, olyan formán kellene szólania, mint Kossuth Lajos szólt 1848-ban a magános sérelmek ügyében folyamodókhoz: „*barátim, egyháztalok, ti föld- és egyénértéki adóitokról szólatok, szegénységeket, bajaitokat soroljátok fel; várjatok csak egy kissé, most egy nagy dolog történik: Magyarországon volt valaha ref. egyház; de azután azt az idők szét-darabolták 5 superintendenciára s jelenleg úgy áll a dolog, hogy a schematismusokból összeadható ugyan a magyarhonban élő reformátusok lélekszáma, de azok, a kik külön superintendenciákban élnek, egymásra nézve úgy vannak, mintha akár Chinában laktának, következésképp egyiknek sze-*

génysége vagy gazdagsága, egyiknek szellemei ereje vagy fogyatkozása, egymásra nézve közönyöseknek tekintendők; várjatok csak hát, hadd hozzunk létre előbb valami élő organismust ebbe a szétszaggyatott testbe, azután talán egy kis vér, egy kis nedv, majd jutni fog a ti elgyengült tagjaitokba is;“ így kellene mondom Török Pálnak szólania, de a zsinattartás költségeiből semmi esetre sem csinálni fegyvert egy oly dolog ellen, mely megfizethetetlen, mert nélküle ismét marad 5 superintendencia, melyek különválva, a mai kor áramlataival szemben nem képesek előbbre vinni a reform. egyház hajóját.

A Török Pál püspök ur azon indítványának tehát, mely szerint zsinat nélkül konventhez szeretné visszatérni az országos ref. egyházat, a röviden vázoltakban van meg az akadály, consequentiája pedig nem lenne más, mint a szétszúllott állapotban maradás ismét bizonytalan időkre.

De már uraim, tisztelet, becsület a tekintélyeknek; de hogy 1873-ban egy valaki, 1880-ban más valaki, egyik is másik is a módosítások miatt hiúsítsanak meg egy eszmét, melyet lényegében az egyetemes ref. egyház valósítani óhajt, ez azt hiszem, nem válnék többé sem előnyünkre, sem dicsőségünkre. Vannak dolgok, a melyekben végtelemül türelmeseknek lennünk végre is nem szabad, mert a közönyösség és elnézés erőt kölcsönöz az ellenfélnek, a ki nem veszi számba mindig, hogy inkább kegyeletből történik a hallgatás, nem pedig a meggyőzetés érzetéből. Lám, Török Pál püspök ur föl is veti, hogy őt nem czáfolta meg senki. Ki tehetne volna ezt illetékesebben, mint Révész Imre, a tiszántuli indítvány kezdeményezője? de sajnos, a küzdterről ő is visszavonult és actióját felfüggesztette a zsinatig, melynek Török Pál, ő ellenében a bucsuztatóját megírta.

Nem attól félttem én azonban a zsinatot, a minek nyílt harcosa Török Pál, t. i. a konventtől, hanem inkább az általa kiadott jelszavaktól, melyek az időszerűség ellen szólanak s melyek egy egészen más tábornak lettek jelszavaivá, s végeredményükben az örökkévalóságba utalnak a zsinatot. A két ellenzék nem is egyezik meg másban, mint a temetés — tényében.

Azt mondják ugyanis, nem időszerű a zsinat, mert nincs megoldva az egyház és állam, a prot. egyház és más felekezetek közti jogviszony; nincs vallásszabadság; államjavad nem secularisáltattak; vallásalapok nincsenek tisztázva; minden egyházi

és iskolai szükségeknek az állam általi fedezetése, az 1848-iki törvények szerint nincs végrehajtva.

No már, a ki mindezen kérdések megszüntetése után akarja csak a zsinatot, az vagy tudja mit csinál, t. i. egyházunkat épen az állam igájába akarja hajtani előbb apródonként, hogy mindazon kérdések megoldassanak a nélkül, hogy az egyetemes ref. egyház hallathatná a maga szavát, védhetné érdekeit; vagy nem tudja mit cselekszik és egyházunk pusztulásának meggátolását belső rendezkedését, oly dolgoktól teszi függővé, melyek egyenes hatáskörünkön kívül esnek.

Részemről úgy vagyok meggyőződve, hogy a mennyiben a fölvetett kérdések minket érdekelnek, ha azokra nézve a ref. egyház egyeteme bizonyos álláspontot foglal el és nézeteit declarálja, még pedig nyomatékos és tekintélyes zsinati határozatokban, úgy azon kérdések Magyarországon, egy parlamenti kormány által bajosan oldhatók meg nyílt és egyenes sérelmünkkel, mert a protestantismusnak még most is van annyi ereje, hogy ha önmagát meg nem oszlatja, képes imponálni, főleg oly kérdésekben, melyek különben is vagy az általános szabadelvűség, vagy a nemzetiség és közművelődés kérdései. Hát mehetett volna nálunk keresztül p. o. egy népoktatási törvény, még szétzilótt állapotunk mellett is, ha azt a prot. egyház, miután arra hatást gyakorolt, hallgatag nem helyesli? s a kivitelben nem eltérített-e irányától sok részben ez is, és pedig egyházainknak épen nem általános, hanem csak részletes ellenzése folytán? Meggyőződésem, hogy azon csempészet is, mely jogakadémiánk irányában is egy pusztá miniszteri rendelet által elkövetett, s mely a protestáns egyházat illetőleg, jogsértésre nézve a nyílt absolutismus tényeinél sokkal kihívóbb, soha el nem követethetett volna, ha az egyház megmondhatta volna a kormánynak, mit tart egyfelől e tényről, másfelől pedig mit tartana tisztességnak és igazságnak e kérdésben. De hát mikor töredékekre vagyunk széthullva, meg kellett érni, hogy a superintendenciák tiltakozó feliratai tudomásul sem vétettek, és országgyűlési prot. férfaink is, nem érezték magukat kötelezve, ha csak egy interpellációt is intézni a merészen föllépő kormány ellen. Ennek formájára átcúsuzhatnék bármely minket érdeklő ügy a törvényhozásban; de azt hiszem, hogy a zsinat által ezeknek is gátat szeretnénk vetni, és a szellemet, irányt, melyet a protestantismus képvisel: az arravaló dolgokban, lehetőleg érvényre juttatni. Igazán,

mintha mi egy idő óta lemondunk volna a protestáns öntudatról és az állam vezérletére, mintha az elveinket megnyugtatóná, semmi befolyást nem akarunk, nem törekszünk gyakorolni. Korcs kinövése a liberális gondolkozásnak, ha abból, nem pedig a közönyből származnék; nem fennálló viszonyaink mellett föltétlenül; a protestáns elveknél fogva pedig, még teljes vallásszabadság idején is, magasabb szellemi és erkölcsi okok folytán, mindig éreztetnünk kell jótékony hatásunkat a köztársadalomra, következőleg magára az államra is.

Most kérдем hát, nem időszerű-e a zsinat? El tudom képzelni, hogy azoknak nem időszerű, a kik jobb szeretik, ha a protestánsok alusznak; de hogy azoknak, a kik elégedetlenek a jelen helyzettel, a kik a nemzet ébredését sürgetik; a kik minden téren a szabadsági eszméknek szolgálatában állanak haladás, közművelődés stb. a jelszavuk, hogy ezeknek ez a tehetetlenségre kárhoztatott protestáns egyház kelljen, mely pedig épen a legnemesebb elveknek és eszméknek bajnoka és szövetségese szokott lenni, a mit talán hazánk régibb történetei is eléggé bizonyítanak, ezt bámulom, és ezen csodálkozom. — Oly nyomorult, oly kicsinyes, szellemben és eszmékben oly visszaesett, megcsökent, erélyben és bátorságban megtört irányzatok kerekedtek felül hazánk közkormányzatában, hogy azon, zsinatunk időszerűsége ellen fölvetett kérdések sohasem fognak napi rendre kerülni, míg a protestánsok tétlenül nézik a dolgoknak folyását, hagyva az egymást felváltó kormányokat, mind ily lealázó helyzetbe jutni, egy éber és érdekeit nemcsak jól ismerő, de minden áron is védelmezni tudó titkos hatalom befolyása alatt. Míg ellenben, ha a prot. egyház vezéreszméket ad, és azok körül mint egy fal, csoportosul: ez a viszonyok más-kénti alakulására nagy befolyással lehet, mert az eszmék teremtő és megsemmisítő hatással bírnak, s hitem az, hogy egy erős magyar prot. egyház mellett, az egész országnak képe más volna, mint jelenleg.

Én tehát, ki azon várakozó politikának, mely előbb ruináltatni engedne mindent, bár tendenciáját értem, de barátja nem vagyok, az időszerűség kérdését megfordítom és azt mondom: ha az említett dolgok elintézésétől teszitek függővé a zsinatot, akkor annak idejét ez az öltő ember nem éri be, de ha zsinat lesz és ennek folytán a protestáns egyház erőhöz jut, melyet világi urainknak is, kiknek egy idő óta a politika emészti föl úgy szellemi, mint anyagi tehetségüket, növelni és gyarapítani kell; akkor ama kérdések nem pihenhetnek elintézetlenül sokáig

mert a protestáns egyház létének föltételeiért, a nemzet és haza érdekében is harcolni és küzdeni fog.

Fejes István.

(Folyt. köv.)

Temetési szertartásaink.

(Folytatás.)

A kép, melyet temetési szertartásaink kinövéseiről, a művelt lélek vallásos érzelmeit sokszor sértő izléstelenségeiről eddig rajzoltam, korántsem túlzott vagy épen torzított, photographiája az a valóságnak.

Egyrészt ezen nem örvendetes valóság, másrészt a divat, nem ritkán vallásos közöny, olykor a kényelemkeresés és az időben való gazdálkodás az oka, hogy ma már a temetési predikációk vagy emlékbeszédek helyett egy imát mondatnak nemcsak gyermekek vagy ifjak, de épen a legérdemesebb férfiak felett is. Örömmel lehet fogadni ez egyszerű szertartást, mert illik a mi cultusunkhoz, sőt annak egyik legtermészetesebb alkotó része az; örömmel fogadjuk, mert a vallásos kebelből fakadó, a szív igazi érzelmeit tolmácsoló s szépen elmondott imádság megható és felemelő, megnyugtató és vigasztaló.

Azonban épen a halottak felett mondott imák egyik legfőbb kellékét a rövidséget nélkülözik; az imádságok ugyanis rendszeren igen hosszúk, előszámlálatnak azokban a megholtak életkörülményei, viszonyai nagy részletességgel, a legtöbb esetben azon legfőbb czélzattal, hogy a gyászoló közönség a szomorú részletek felelőlegése, a gyászban maradt özvegy és árva gyermekek bús sorsának sötét színben rajzolása által könnyekre, zokogásra indíttassék. Valóban a halotti imádságok írói megelégedkeznek a Megváltó eme szavairól: „mikor pedig imádkoztok, ne legyetek sok beszédűek mint a pogányok...” (Máté VI. 7.) megelégedkeznek az imádság természetéről. Az imádság nem elmélkedés, de a vallásos érzelmektől mozgott szív buzgó ömledése; nem a földi alacsony dolgoknak értelmünkkel való reflexiv vizsgálása, hanem az ég felé vágyó léleknek elragadtatása, az óhajtó, vágyó, a fájó vagy örvendő szívnek vallásosan magasztos érzelmektől lángolása. Ily értelemben az imádság nemcsak a legtisztább és legbensőbb meghatottság szüleménye, hanem igazi meghatottságot is szül az imádságot hallgatókban. Ámde ez a meghatottság sem egyik sem másik részen nem lehet tartós; a lélek nem bír sokáig magasán szárnyalni, a lélek tüze, heve lassanként elalszik s az alászálló, hideg elmélkedéssé fajult imádságforma beszédnek nincs hatása . . . s ha van: ez az unalom. Igen, a mi halotti imádságunk legnagyobb részben emlékbeszédnek nem elég kimerítő, imádságnak nagyon is hosszú; az érzelmet nem bírja lekötni, az érzelmeket túlságosan megfeszíti, a lelket bágyadtá és unalmassá teszi. Ezt akarjuk-e? A mi imádkozásunk alakja és modora is tehát javítást, változtatást igényel. Igaz, hogy ha rövid imádságokat szerkesztünk, akkor az imádságos könyv nagyon nehezen telik meg, és soká lehet elérni ama dicsőséget, hogy nevünk a könyv-írók büszke névsorába jegyeztessék. De hát van-e szükség arra, hogy minden közönséges elmetermékek napvilágot lássanak s az irodalmat elsekélyesítsék; és aztán tekintve azt, hogy az imádság nagyon is alanyi természetű, azokat

a nyomtatott imádságokat nem mindenki képes oly bensőséggel imádkozni mint az, a ki írta azokat? — Én az én érzelmeim szerint tudok legjobban imádkozni, a mások érzelmeinek melegségét, hangját, mélységét ritkán tudom kellőleg kifejezni. És nemde minden olyan lelkész, a ki egy más szerzőnek imádságát rebegi el, egy kicsinyt a chinai imádkozó géphez hasonlít. — Imádkozunk tehát: röviden, melegen, szívből; a hosszú imádságot hagyjuk a pogányoknak. Mondjuk a magunk imádságait, mert csak így lehetnek azok a helyzetnek, a körülményeknek is megfelelők, s ne legyünk chinai gépek.

Énekeink és éneklésünkről általában nem sok dicséretet mondhatunk; pedig az ének majdnem egyetlen műfaj, mely által isteni tiszteletünket s temetési szertartásainkat emelhetnők, vonzóbbakká, ízlésesebbekké tehetnők. Templomi énekeink s éneklésünkről én most szólni nem akarok, de vajha már ezekre is el jöne a jó ízlés nevében a reformáció napja, s vajha addig kántoraink megtennék azt, a mit tőlük várunk, hogy meglévő énekeinket lehető szépen énekelnék s ne abban keresnék bravourjokat, hogy kinek hallatszik messzebbre a hangja. Most röviden csak temetési énekeinkről s ezek énekléséről teszek pár észrevételt. — Ezen énekek az egyes vidékek szerint különbözők, csak egy ismertető jegyük közös: hogy nem dallamosak. Azért bármily szabatosan éneklük is azokat, nem idéznek elő bennünk kellemes emótiokat. Bizonyos ridegség, hideg komolyság ömlik el azokon; nem annyira lágvan, gyöngéden illetik azok bánatos szíveinket, mint inkább komoly vizsgálódásra, mondhatnám resegnatióra készítenek bennünket. S mert érzelem nincsen ez énekek dallamaiban kifejezve, nem is fakaszthatnak érzelmeket, kedélyünkre nem hathatnak. Azért nehéz is ezeket szépen énekelni, nehéz általuk az ízlést fejleszteni; s talán innen van, hogy mert kántoraink az énekek természetes bája által hatás előidézésére nem számíthatnak, a hangerőtetés, mesterkélt cikornyák által kívánnak tetszést aratni.

De temetési éneklésünkönél nem ez az egyedüli baj, nem ezt gáncsolom egyedül. — Nagy Sándor ágyai lelkész tisztelt barátom a „Prot. Hetilap“ 6. számában a gyermekek egészsége szempontjából azt óhajtja, hogy „hozassék oly statutum, mely az egész egyházkerületben betiltja a népiskola gyenge növendékeinek temetések alkalmávali használhatását.“ Én a gyermekek éneklését egyébert is betiltanám. A mi énekeink ugyanis nem a gyermekek hangjához, hangterjedelméhez vannak szerkesztve, s azért természetes hangon tőlük telhető szépséggel ezeket énekelni nem képesek; erőltetik hát hangjokat; szinte sajnálni lehet őket, a mint éneklés közben erőlködnek, nyakereik kidagadnak s szemük kimerednek. Ugyan ily kinnal, gyötrellemel végzett munka, kiben ne keltene szánalmat, fájó sajnálkozást! S ki merné elmondani, hogy az ily tortura közben való éneklés emelné a gyászszertartást; ki állítaná, hogy az emeli az ünnepély méltóságát? A gyermekeknek ily éneklése tudtommal nincs is szokásban a protestánsoknál s különösen a reformátusoknál csak hazánkban. — Én tehát a gyermekek éneklését a temetésekénél már csak ezért is betiltanám. De én még tovább is megyek s az utcán való éneklést határozottan helytelenítem. A néma, szóvalan halálhoz a zajos ünnepélyeskedés sehogy sem jól áll; a

gyászoló közönségnek az utcán éneklés közben való elvonulása olyan processiószerű, ünnepélyes járdalat; a protestáns cultus szempontjából nem természetes, sőt idegenszerű az; úgy tetszik nekem, hogy mi azt a r. kath. egyháztól kölcsön vettük, vagy magunkkal hoztuk s nem tudunk szabadulni attól. És sűrű halálozások vagy épen járványok alkalmával nem ijesztő, leverő és épen kétségbeejtő hatású-e az? Tehát emberiségi szempontból is nem kellene-e azt beszüntetni? De azt mondám hogy a r. kath. egyháztól kölcsönöztük azt? Én azt hiszem, de ime nagy városokban a nagy forgalom s az ezzel járó zaj, vagy bármi ok miatt is, még a róm. katolikusok sem énekeltek az utcákon. Külföldi hitrokonaik és különösen a helvéciaiak, kiket azok közül én legjobban ismerek, s kiknek hitvallásáról neveznek minket magyar reformátusokat, az utcán sohasem énekelnek, sőt én voltam oly temetési szertartáson jelen, melynél sem a háznál, sem az utcán, sem a temetőben s templomban nem énekeltek egy árva ígét vagy hangot is. — Leírom ezen temetési cselekvényt: A harangok megkondultak annak jeléül, hogy a temetés kezdődni fog. A halott ismerői, barátai vagy tisztelői, férfiak és nők egyiránt, teljes gyászba öltözve a halottas háznál megjelentek; a közelebbi viszonyban állók egy arra rendelt edénybe névjegyeiket berakták. — Midőn már látni lehetett, hogy többé senki sem jön, a koporsót felvették s néma csendben elvitték a temetőbe, mely egy szép virágos angol kert volt s melynek közepén egy szelid halom felett emelkedett a diszes templom; a koporsót letették a sirba s a rokonok megválták, míg az betemetetett; a temetőkertből — ebből a valódi cinteremből — koiméterionból — a közönség a templomba bemenvén, állva várta a lelkészt, ki fekete Luther-köpenyt viselve belépett a templomba s a szószék alatti emelvényen megállt; előbb felolvasta a megholt *igen rövid*, de teljes képet nyújtó életrajzát s röviden, épen pár szóval, puritán egyszerűséggel, a ker. valláshoz illő méltósággal vigasztalta annak elmaradt kedveseit, és aztán imádságra szólította a gyülekezetet; imádkozott szépen, alkalmilag, meghatóan, röviden, keresztyénileg; imáját végezvén a pap, kiment a templomból s kijött a gyülekezet is. És ez az egyszerű temetés mégis oly ünnepélyes, nemes és megindító volt.

Joó István.

(Folyt. köv.)

GYÁMINTÉZETEINK S AZ ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRSASÁGOK.

Az „Erdélyi prot. Közlöny“ f. évi 2-ik számának újdonsági rovatában szóról szóra a következők olvashatók: „Néhai Borbát Lajos sz. erzsébeti ref. pap özvegye lapunk útján köszönetét fejezi ki az első magyar általános biztosító társaság kolozsvári vezérügynökségének azon loyális eljárásaért, hogy 4666 frt. 27 kr. életbiztosítási összeget, a törvényt szabta időt be sem várva, kifizette s ez által az özvegyet s árváit egy kétes jövő aggodalmaitól megmentette. Részünkről sem ajánlhatjuk eléggé paptársainknak családjukról saját életük biztosítása útján való gondoskodást, mert az a kilátás, hogy a hátramaradandók egyházi alapokból fognak jelentékenyebben segélyeztetni, felette messzi távolban dereng. És számtalan esetek tanúsítják, hogy az ilyen életbiztosításokra nézve az első magyar általánosnál solidabb biztosításokkal nem szolgál s humanusabb eljárást nem tanúsít egyetlen bel- vagy külföldi intézet sem.“

Nem az idézett sorokból veszem, mert nem mai, hanem régebbi meggyőződésem, hogy a nem humanus, de üzleti alapra fektetett biztosító intézetek voltak s ma is azok ellenségei, a mi igazán humanus alapra fektetett gyámintézeteinknek. Az a lanyhaság, fel sem vevés, melylyel paptársaink oly sok helyen a papi gyámintézetek iránt viseltetnek, elmondhatjuk, hogy legtöbb esetekben nem a napi szükség, nem a nyomorúság okozta lanyhaság, fel sem vevés, hanem az, mely onnan származik, hogy már egyik másik paptársunk, egyik másik biztosító társaságnál assecuráltatta magát, feleségét úgy gyermekeit, s ezek iránt tetemesebb mértékben lévén igénybe véve évi jövedelme, természetes ellenszenvet érez s mutat az előtte kisszerűnek, silánynak tetsző gyámintézmény iránt.

Járjuk csak végig egyházszerre a gyámintézeteket, kérdezzük meg a gyámügy iránt érdeklődőket, a kezelő pénztárnokokat: azt fogjuk hallani mindentől, azt fogjuk hallani mindenütt: „nyomorúság a mi állapotunk!“ hiszen épen azok, kiktől legjobban telnék, kik nagy évi jövedelmük mellett meg sem éreznék az általunk kívánt csekély tagsági díjat a leghidegebbek s részvétlenebbek. És kérdezzük meg, mi lehet ennek oka? A felelet legtöbb esetben az, hogy nem szorult rá. Ez már biztosította magát a Magyar Általánosnál, amaz az Ankernél, másik a Hazánál, s így tovább.

No jó! hát a jobb módúak, kik ama biztosító társaságokba kívánt tetemesebb évi befizetésekkel bírnak, kiknek olyan a jövedelmük, hogy telik belőle ide is, oda is, fizethetnek, még sem szűkölködnek; de hát a szegényebbek? hiszen ha ezek részéről kellő a mozgalom, a támogatás, lehetetlen, hogy oly életbe vágó dolog, milyen a család jövőjének biztosítása, életre ne keljen, fel ne viruljon!

Igen ám! mondja a kezelő, de nem tudja barátom uram! hogy fejtől bűdösödik a hal? A mit a nagy ember tesz, nem azt utánozza-e a gyermek?

De hát a szegényebbek, hogy bírják ki azt az évenkénti tetemes összeget, melyet csak pár ezer forintért is fizetniök kell?

Hogy? hát nyomorognak, nélkülöznek, adósságot csinálnak s míg némelyiknek sikerül szerencsésen meghalni előbb, semmint a köteles fizetést beszüntette vagy érte bepereltetett volna, addig sokan megunva a nyomorúságot, beszüntetik a fizetést s ha szerencsésen kötötték biztosításukat, felében-harmadában vissza is kapják befizetett tőkájüket.

Indé-undé, csak szegény gyámintézetünk issza meg a levét.

Valóban szomorú dolog. — Idéztem újdonság is azt mondja: az a kilátás, hogy a hátra maradandók egyházi alapokból fognak jelentékenyebben segélyeztetni, felette messze távolban dereng. És én azt mondom, hogy addig, míg paptársaink elébe teszik az életbiztosítást a gyámintézetek pártolásának, az az idő soha sem fog felderengeni.

Ugyan, hogy is lehetne még csak kívánni is, hogy egy lelkész, a ki különben sem valami fényes jövedelméből, évenként 50—100 forintot elvon saját s családjának anyagi s a mi fő: szellemi táplálékától, az még a gyámintézet iránt is lelkesüljön s hogyan lehetne így várni s reményleni, hogy az a boldog kor felderüljön, midőn a lelkész hátrahagyott családja egyházi alapból huzhat tetemesebb segítséget. Bizony ily gondolkozás és gondoskodás mellett nem fog az megtörténni sohasem.

Igaz, hogy egy kecsesítő előnye meg van a biztosításnak. Ez az, hogy az ember időelőtt halhat el s a mit biztosított, az családjának kizárólagos örök tulajdona, vagyona leendő. De míg az első eset nem vigasztalás, addig az utóbbi sem mindig valódi segítség. — Mert tegyük fel, hogy egy lelkész, családot alkotván, jövedelméhez képest biztosítja életét 5—6 ezer forintra. Ezen összeg családjának évi 3—4 száz forint jövedelmet biztosít. De mit kell befizetni érte évenként? Szerencse, ha valaki már fiatalabb korában megkezdhetette a biztosítást, mert akkor nem fizet többet évenként 190—150 frtnál; de kezdje később, már akkor legalább 250—300 frtot kell fizetnie évenként s hányadik papi állomás az, mely ilyen évi kiadást, kivált gyermek nevelési gondok mellett megbirjon?

De vegyük a gyámintézetet. Ez az igaz, örökséget nem ad, nem is adhat; mert nem risikóra játszik: de mennyivel kevesebb betét után képes biztosítani a hátramaradt családnak ama fenti évi jövedelmet? Fognak csak az ügyet oly lelkesen, mint azt annak érdeke megkívánja, ne lennénk oly önzők, hogy cselekedjünk csak magunkért: mindjárt virágzásra jutna a gyámintézet s felderengene az az idő, midőn az árván maradt család nagyobb — mondom — tisztességes megélhetését biztosító segélyt nyerhetne. — Ha Erdélyben, vagy Magyarhonban, minden lelkész, ki 500 forinton felüli jövedelemmel bír: egy ezer, s mindenik ki azon alul kap fizetést 500 frt után járó életbiztosítási díjat fizetne be, csak annyit, a mennyit bármelyik biztosító intézetbe az említett összeg után egy 30 éves embernek fizetni kell: merem állítani, hogy lenne oly gyámintézetünk, mely nem két, de négy ezer forint 6°/_o-át biztosítaná évente az árván maradt családnak.

Nem tekintve azon legyőzhetetlen undorszerű ellen-szenvre, melylyel azon biztosítások ellet viseltetem, melyek kivált kölcsönös halálesetre vonatkoznak — én a néhai Borbát Lajos özvegyének köszönetnyilvánításánál is azt mondom: Ime t. paptársak! Borbát Lajos atyánkfának özvegye egy üzlettársaságnak mond köszönetet azért, hogy férje halála folytán 4666 frthoz jutott. — Buzduljatok fel azért, tegyetek valahára elhatározó lépést arra nézve, hogy gyámintézeteiteket virágzásra juttassátok; cselekedjétek, kövessetek el mindent ez ügy érdekében, hogy sem magatok ne legyetek kénytelen önmagatoktól megvonva, üzletileg biztosítani családaitokat, sem azok ne legyenek kénytelenek, halálotok esetén, a kétes jövő aggodalmaitól menekvésüket üzletnek köszönni. — Fel a munkára, hogy hadd jöjjön s minél hamarabb hadd derüljön fel az a boldog idő, melyben a hátra maradandók egyházi, tehát teljesen humanitárius intézményből nyrendik az aggodalmaktól felmentő biztos segélyt.

Zs. S.

A mező-turi ref. gymn. tanárok véleménye
a legújabb (1879. 17.630. sz.) miniszteri *gymnáziumi tanítás tervére* s a tiszántuli ref. középiskolai tanáregyesület központi bizottságának arra adott *észrevételeire*.

(Folytatás.)

VI. *Történelem*. Óhajtottunk volna a történelemből már a két alsó osztályban annyit felvenni, mennyit a legnevezetesebb személyeknek s eseményeknek, általában a világtörténelem s emberi művelődés kimagasodó alakjainak s

tényeinek a növendékek fejlettségéhez mért könnyed, elbeszélő, lehetőleg életrajzi ismertetése nyujt; az ily elbeszélések vonzó s képző hatását tapasztalatból ismerjük. Nem is tartjuk már gymnáziumi növendéknél elengedhetlen kellékeknek, hogy a történelem tanítása meséken, folytatva mondanokon stb. kezdődjék. Annyi előképzettségük van már, mikor a gymnáziumba lépnek, hogy a megfelelően szerkesztett történeti elbeszéléseket, életrajzokat minden nagyobb nehézség nélkül megbirják. Azt pedig, hogy a magyar történelem a rendszeres történelmi oktatás kezdetéről a min. tantervben egyszerűen mellőztetett, (mert az olvasmány tárgyalásul ajánlt mondanok, rajzok és egyetlen kiválasztott részlet által azt pótolva nem látjuk,) méltán sajnáljuk. A központi bizottság is nyomós érvekben emeli fel az ellen megjegyzéseit, mik közt legerősebb szerintünk is mindenesetre az, hogy „nem helyeseltetjük az oly eljárást, mely szerint a magyar ifju hazája történelméből egész VIII. osztályos koráig ne tudjon többet, mint a mit az elemi iskolában (tegyük hozzá legtöbb helyen kivált a vidéken nagyon is hiányosan) tanult vagy a II. s III. osztálybeli olvasmányokból vagy a világtörténet tanulása közben töredékesen elsajátított: a mikor aztán gymnáziumból kikerülése utolsó éveig többet tud a töle tér és idő szerint távol eső népek, mint saját hazája történetéből. Ugy, hogy szinte hajlandók volnánk külön órákat követelni e ránk nézve *nemzeti szempontból* is annyira fontos tárgynak; de egyfelől a növendékek eshető túlterhelhetésére figyelemből, midőn a természettudományok okvetlen bővítést, óra s tananyag szaporitást kívánnak, e téren nagyon is tartózkodóknak kell lennünk, másrésről a miniszteri tanterv magasabb intencióit tekintve sem tartjuk kívánatosnak az egyébként czélszerű beosztás felforgatását.

A központi bizottság által kijelölt utat vesszük fel tehát mi is az érezhető hiány lehető pótlására. Mindenek előtt figyelembe kell vennünk, hogy a IV. osztályra e tekintetben nem sokat számolhatunk. Nem csak azért, mert ez osztály történelmi tárggyal különben is el lesz látva bőven, de mert a magyar nyelvre adott 3 órától kijelölt tárgyán kívül többet nem igen várhatunk; a felvett költői stb. olvasmány tárgyalását pedig megrövidíteni nem kívánjuk. Annál fogva a II. és III. osztály feladatává tesszük a többször említett hiány pótlását. Erre nézve következő véleményben vagyunk.

Az *I. osztály* számára a min. tantervben kitétt 6 óra megtartását ajánlottuk a magyar nyelvből. Ez igénybe is lesz ott véve, a különböző népiskolákból különböző előképzettséggel jött növendékek nyelvtani ismereteinek egyeztetése s megállapítására, úgy szinte a tanterv kívánalmainak betöltésére. Nem is tartanánk helyesnek még több igények szolgálatával a tanárt s növendékeket terhelni. Csak a tantervben kijelölt olvasmányok fokozatos tárgyalására kívánunk itt utalni. Így következnenek — mint a „Részletes utasítások“-ban is fejtegetve van — a mesés, regés elbeszélések után a mondanok és rajzok a magyarok őstörténetéből. — Ez lenne tehát a történelem tanítás legtermészetesebb kezdete.

A *II. osztály* számára szinte 6 órát ajánlottunk a magyar nyelvre. Itt már a nyelvtanítás alapja meg lévén vetve, e tekintetben is kevesebb nehézséggel kellene küzdeni; így

anná
ben
a „R
neti
s fol
alakj
kel,
rész
Huny
nak
tén j
tárgy
élet
tosít
szük

III.)
olvas
szép
tessé
veib
szak
sal u
műve
alakj
delm
tanul
retet
érzel
szere
tesz
hogy
legy
sen
lokn

törte
ugya
oszt
törté
emb
a kö
kedr
zott
reszt
köny
s ha
I. N
szer
nana
nak
alap

olva
pos
got,
tot,
igen

annál több idő fordítható az olvasmányok tárgyalása közben történelmi ismeretek gyűjtésére. Csakugyan kezdenők a „Részletes utasításokban“ is felvett összefüggőbb történelmi mondákon a magyar keresztyénség első századaiból; s folytatnánk itt már tovább hazai történelmünk kiválóbb alakjait s tényeit vonzó előadásban tartalmazó elbeszélésekkel, körülbelül a mohácsi vészig (ugy, hogy például ama rész az első, emeből az Árpádok a második, Nagy Lajos, Hunyadiak, mohácsi vész a harmadik harmadra osztatnának be). A *III. osztály* számára általunk ajánlt 5 órából szintén jutna elég idő a történelmi olvasmányok folytatólagos tárgyalására; úgy hogy azt végül Széchenyi, Kossuth, Deák életrajzaiban, vagy a tények másnemű összefüggő csoportosításaiban egész a legújabb időkig — a mire voltaképen szükség is van — szépen le lehetne hozni.

Ugyanazért kívánjuk mi is, hogy e két osztály (II. és III.) számára a min. tantervben felvett összefüggő történelmi olvasmány helyett — amint azt a központi bizottság oly szépen és helyesen fejtegeti — oly olvasó könyv szerkesztessék, „mely hazai jelesebb történetirőink és költőink műveiből összeállítva, történelmünk minden nevezetesebb korszakát és eseményét felölelje s eieven és részletes előadással úgy csoportosítsa, hogy a tanuló a nemzeti élet és művelődési viszonyok fejlődéséről, történelmünk kimagasló alakjairól, ezek emlékeztető méltó nagy tetteiről és küzdelmeiről, szóval hazánk egész multjáról korához és egyéb tanulmányaihoz képest töle jogosan megvárható kellő ismeretet szerezzon s egyszersmind értelmi ereje is növekedjék, érzelmei nemesbüljenek s az ősök megható példáin hazaszeretetre lelkesüljön, szép tettekre hevüljön.“ — Hozzáteszszük, a mi különben a fentebbiekben már benfoglaltatik, hogy az előadás szépsége tekintetében is e könyv olyan legyen, miszerint a helyes nyelvérzék fejlesztésére sikeresen felhasználható, e mellett a nyelv- s irálytani céloknak megfeleljen.

Végül még kívánánk tartanánk, kivált ha egyház-történetünk tanítása is a felsőbb osztályokba tétetnék át, ugyancsak a III. osztály (eshetőleg kisebb mérvben a IV. osztály) olvasmányai közé néhány elbeszélést az egyetemes történelem köréből, így a legkiválóbb alakok, főleg pedig az emberi művelődés legnevezetesebb tényeiről felvenni, (csakis a közép- és új-korból, az ó-korral már ugy is megismerkednek a IV. osztályban a növendékek; és csakis korlátozott ményiségben, például Mohamed, a judaizmust és keresztyénséget a vallástánból már ismerik, keresztes háborúk, könyvnyomatás, Amerika felfedeztetése, Luther hitújítása, s ha talán az időből még telnék, Gusztáv Adolf, Washington, I. Napoleon); ezek hasonló könnyed, vonzó modorban, egyszersmind megfelelő szép előadásban illő helyett foglalhatnának a fentebbiek mellett s méltó kiegészítésül szolgálhatnak azokhoz. S meg lenne vetve így a legtermészetesebb alap a történelem rendszeres tanításához.

Tagadhatlan, hogy a fentirt kívánalmaknak megfelelő olvasókönyv szerkesztése sok oldalú, különösen pedig alapos paedagogiai, történelmi s irodalmi készültséget, jártasságot, ügyességet, éles megfigyelő s ítélő tehetséget, tapintatot, stb. kíván; úgy hogy e feladat helyes megoldása igen igen nagy munka leszen. De reménylenünk kell, hogy jobb-

jaink képesek leendenek a nagy kérdést szerencsésen megoldani. Különben ennek taglalása kívül esik célunkon.

Ekképen, hazai történelmünkre az V. s VI. osztálybeli egyetemes történelem is kellő figyelmet fordítván, a felsőbb osztályok költői olvasmányai is történelmi vonatkozásaival oda gyakran utalván, annak mint külön tárgynak az alsóbb osztályokból kimaradásába bele nyugodhatnánk; s tanulóink történetismerete, ebből folyó hazafias érzülete biztosítva lenne. Ha tehát a növendékek túlterhelhetésének kerülése s a min. tantervben lefektetett tiszteletre méltó elveknek lehetősége épen tartása végett történelmünkre ott külön órákat nem nyithatunk is, ezt az ajánlatba hozott módon s megfelelő tervszerű eljárás mellett *eléggé*, sőt a netalán még fenmaradt élettelen emléztetésre gondolva, *teljes mértékben* kipótolhatni véljük.

De még mindig fenmaradhat azon aggodalom, melyet az *állami* tantervnek — bármit kívánjon is a szigoru paedagogiai nézpont — figyelmen kívül hagyni nem lett volna szabad, hogy t. i. míg nálunk ily beosztás mellett is száz meg száz utat találhat a tanár a nemzeties érzület felébresztésére s ápolására, addig a más nyelvű, illetve nemzetiségű tanintézetekben kedvező alkalmul felhasználhatják e téren épen a tantervet mindannak, a mi hazai, magyar történelmi, teljes mellőzésére. Épen azért a történelemtanítás, illetőleg a magyar nyelv cím alatt felvett történelmi olvasmánytárgyalás céljául határozottan kitézni kívánjuk, hogy általa a közvetlen elérendő történelmi tájékoztatáson kívül a hazaszeretet, a polgári jogok és kötelességek érzete fejlesztessék, ápolassék.

Általában kimondhatjuk, hogy az egyes tantárgyak céljainak kitézésében nem valami szerencsés a min. tanterv. E tekintetben ugy az eddig említett, mint a következő *földrajz* s a többi tantárgyaknál is gondosan revideálandónak tartjuk.

VII. VIII. *Földrajz Természetrájsz.* Előbbire külön véleményünk nincs. Azon intenciót, mely szerint a száraz földrajzi anyag megelevenüljön, s ne csak emlékeztetőfárasztó, de valóban képző s vonzó tárgy legyen, nagyon helyeseljük. Természetrájszi előoktatást célzó irányára nézve azonban célhoz vezetőnek nem tartjuk. Tapasztalatból tudjuk, hogy a felsőbb osztályokban a rendszeres természetrajz tanítása kellő előismeretek nélkül igen nagy nehézségekkel jár; úgy hogy azok megszerzését esetlegességre bízni nem kívánjuk. De meg épen e tárggyal — valljuk be — gimnáziumaink nagyobb része nagyon is mostohán bánt el; azért jövőre a sikert lehetőleg biztosítani óhajtjuk. Ezeknél fogva a természetrajzi tárgyak külön tanítását az I. s II. osztályokban, úgy, hogy egy év az állattan, egy pedig az ásvány- és növénytanra essék, hetenként 2—2 órán — természetesen megfelelő módszeres kezelés mellett — fentartandónak véljük és ajánljuk. A természetrajz különben is könnyen tehető vonzóvá. A ráfordítandó heti 2—2 órát ezen osztályok növendékei túlterhelhetés nélkül megbirják.

A *VI. osztály* tananyagában a többször említett emberélettannak helyet adni kívánunk.

IX. *Természettan.* A természettannak a központi bizottság véleménye szerint a III-ik osztályba behozását, illetőleg ott meghagyását szinte helyeseljük s szükségesnek tartjuk.

X. *Mathematica és rajzoló geometriára* külön véleményünk

nincs; előbbi beosztása jó részben egyez eddigi eljárásunkkal, utóbbinak rendszeres tanítását pedig szükségesnek tartjuk.

XIII. *Éneklés* I—IV. osztályokban heti 1—1 órán kötelezőleg taníttassék; a felsőbb osztályokban mint *összhangzatos éneklés* rendszeresen gyakoroltassék.

XIV. *Szépíráás* az I. s II. osztályokban heti 1—1 órán taníttassék, a II. osztályban felvétetvén tárgyul a német betűk is.

Ugyszinte a *gyorsírás* is az V. VI. osztályokban hetenként 1—1 órán kötelezőleg.

Szabadkézi rajzot az V. VI. osztályokban heti 2—2 órával, melléktárgyul felvétetni ajánljuk.

Tornászatot az V. VI. osztályokba szinte csak melléktárgyul a nyári időszakban.

Francia nyelvnek a VI. osztályban kötelező feltételét (s a VII-ikben, folytatását) ajánljuk.

Angol nyelv a VII. s VIII. osztályokban.

Szabadkézi rajz folytatása ugyanazokban.

Zene az V. VIII. osztályokban, szabad folyam tárgyai lennének.

Javaslatunk szerint az egyes osztályok óraszámát következő: I. II. osztályban: 30, III. IV. oszt.: 31, V. VI. oszt.: 32. (Az V. osztályba a gyorsírás és szabadkézi rajz, a VI-dikébe a gyorsírás és francia nyelv beszámíttatván).

Ennyit tanulóink — bátran mondhatjuk — testileg, lelkileg megbírnak.

Minden egyebekben, mikről itt külön nem szólottunk, a központi bizottságnak álláspontját, indokait, véleményét helyeslőleg magunkévá tesszük.

Ezekben összezzük véleményünket a min. tantervre s a központi bizottságnak arra adott észrevételeire. Ezen változtatások és módosítások mellett az új tantervet a központi bizottsággal együtt tanügyünk érdekében elfogadhatónak véljük és ajánljuk.

Válasz.

M.-Sziget, 1880. márcz. 3.

A m.-szigeti ref. lyceum pénzügyi állapotának szellőztetésével foglalkozván egy „a szigeti iskola jóakarója“ a f. é. február 7-én sajtó alól kikerült debreczeni „Protestáns Hetilap“ 6-ik számában ily czim alatt: „Egy protestáns közép iskola külső kormányzása.“ ott egyes kifejezések gyanúsító és vádló modorban irányozvák a ref. lyceum külüzgatóságára, illetve egy a *kormányzó* tanácsot, mint magát a *pártfogósági* testületet. Mi nem hagyhatjuk mindazt válasz nélkül a nyilvánossággal szemben, de minden neheztelés nélkül s az elfogultság korlátain túl, maradunk csupán a tárgyilagosságnál, megnyugtatóásával az öntudat tisztaságának.

Azt mondja „a szigeti iskola jóakarója“: Nagy baj az, hogy az intézet ügyét kívülről intézők, nem méltányolják kellőleg a tanárok helyzetét, kik egy intézet felvirágoztatására a legelső rendű tényezők; nagy baj az, hogy azok, kik az ösök örökségébe léptek, szerzeményül tekintik azt, mi egyszerűen rájuk szállt s az öröklött tért nem akarják művelni.

A kik a m.-szigeti ref. lyceum külüzgatóságában helyet foglalnak, pedig hát sok helybeli és vidéki s még nagy távolbani jeles prot. honfiaink, érzik és tudják azt jól, hogy

méltók a nevelés és oktatás terén fáradozó tanárok az elismerésen felül fáradaik jutalmaztatására, s épen azért igaz lélekkel munkások is voltak abban már évekkel ezelőtt, hogy ha a jelen kor kívánalmainak megfelelőleg nem emelhetik is óhajtott mérvben a tanári fizetéseket, addig míg a pártfogósági gyűlés, osztván a tanárok folyamodványának érdemleges voltát, a bizottsága által tervbe vett s javalt fizetés gyarapítás életbe léphet, *drágaság* majd *helyi pótlék* czim alatt egyenként *egy-egy száz* forint javadalom élvezetében részesíttessenek. Ez áll maiglan is változatlanul, a mi igazolja azt, hogy a külüzgatóság méltányolni igyekszik a tanárok helyzetét, s nem tekintik távolról sem az ösök szerzeményét, jobban mondva, kegyes alapítványát egyszerűen reájok szállott szerzeménynek, melynél fogva nem akarják az öröklött tért művelni, hanem gazdátlan, uratlan helyzetben önérdékeket szolgálva a közjót a magán ügyeknek utána tenni.

Ilyesmi nem lakik intézetünk jobb sorsát melegen szívőkön viselő külüzgatósági férfainknak lelkében. Ők az ily vádat hallva, bámulattal csóválják fejüket, és e fők mind a mellett is méltósággal fölemelkedtek a szeretett s hön ápolat tanintézet iránti kötelesség teljesítésének nemes tudatában s édes érzésében. Bármint vélekedjék a külüzgatóság intézményeiről, eljárásairól az érdemes „jóakaró“ minket az öntudat tisztasága táplál és megnyugtat.

Mi, jelenben élők és e végvidéki protestáns lyceumnak jobb jövője érdekében áldozatos készséggel küzdők s hozzája szívós kitartással ragaszkodók, nyíltan tárjuk fel a főfelügyeleti jogot gyakorló ref. egyházkerületünk, de akármely érdeklődő fél, a „jóakaró“ előtt is működésünk eredményét. Minket nem rettent vissza denevér szárny-suhintása.

Fő bajnak, minden egyebek szülőbajának nyilvánítja „jóakaró“ azt, hogy a szigeti iskola kormány-hatóságának működése és jogköre szabatosan meghatározva nincs, sőt a hatóságok kebelében is nem a majoritás, hanem két-három tagból álló hatalmas minoritás az ur élet és halál felett.

E nyilatkozat előzményében azon hiedelemre jövünk, hogy a „jóakaró“ bir némi ismerettel a szigeti tanoda kormányzó-hatóságának működési- és jogköréről, mert különben mi uton és módon állithatná azt, hogy hol a főbaj, a minden egyebek szülő bajának oka? De ha ismeri, ha tudja a főbaj okát: akkor „jóakaró“ létére bizony előbb lehetett volna felszólalni és igazán illetékesen e baj orvoslására célzólag szokott helyén, protestáns férfihoz való szabadsággal, bátran, semmit nem remegve a néhány hatalmasoktól, kiknek mindegyike, mint „jóakaró“ megjegyzi, ur élet és halál felett. Mi részünkről nem értjük e célzat hova vágását. Mert bizony magunkra semmi szin alatt nem vesszük, nem is érezzük hogy miért?

A kormányzó-tanács hatásköre, működésének meddig terjedése, jogai, alapszabályai a pártfogósági gyűlés tárgyalása, megvitatása, megállapítása után 1855-dik évben a tiszántuli ref. egyházkerület jóváhagyása alá egész hódolati tisztelettel bocsáttatott s csak ottani helybenhagyás, elfogadás folytán léptettetett az mindjárt hatályba. És mikor választás utján, a „jóakaró“ előtt tudvalevő mennyiségben tagjai megválasztattak: azok mindig az alapszabályok értelmében jártak el mind e mai napiglan. Szemeik előtt azt

tarták, a mi eléjük szabályul volt írva. És higgye el az igen tisztelt „jóakaró“, hogy a kormányzó tanács működésének, szervezetének, eljárásának üdvös voltát a tapasztalat teljesen igazolta. A főtiszteletű egyházkerület koronként megjelenő küldöttségének tiszteletreméltó tagjai, kik között fel- említeni szerencsések lehetünk nagyméltóságú Tisza Kálmán, mltgos gróf Teleky Sándor, n. t. Batizi András stb. urakat mindannyiszor méltánnyal ismerték el a kormányzó kül- igazgatóság működését.

Az elnök a tanácskozáásra a választott tagokat mindig meghívja. E tény is mint a többi, hihetőleg a „jóakaró“ tudja. A tagok közt vannak bevéasztva a város hatósági-, egyházi-, tanári-, pártfogósági, megyei testületekből, kik épen nem úszályhordozói, sem lekötelezettjei egyik vagy másik hatalmas tagjának. Mindenkitől szabadon jöhet a fennforgó tárgyakat illető nézet, vagy vélemény, vagy javaslat. A pártfogósági gyűlés ép azon testületi tagokból áll s azon mennyiségben, mint azt „jóakaró“ egész számbeli tájékozottsággal jelzi s minden tagok pontosan meghivatnak, miként azt az elnöki hivatalos meghívó lapok mindkét testületnél igazolják.

Van még egy vád „jóakaró“ cikkében: tőkék elveszése, vagy azoknak első helyről második helyre betáblázása iránt a telekjegyzőkönyvekben. Hogy valamely töke, ajánlat, vagy alapítvány bevehetetlené vált: ez más intézeteknél is nem épen rendkívüli esemény; s az elszegényedés okozta ezen bajt, nem lehetett a legjobb akarattal sem elhárítani. Hogy az első helyről második helyre engedélyezett táblázás is előfordulhat; annak egyszerű oka az, mert azon helyen is bőven s megnyugtatólag van a töke kamatjával együtt biztosítva. Azon szinte számtanilag feltüntetett kamat tartozási összeg, mely „jóakaró“ által behajtatlanak jeleztetik, olyan, a mi nem az új időszakból, hanem a régibb időkől, szállott alá anyagi jó állapot hiányában; ezért a mostani külizgatóság nem érdemli azon túlhajtott megrovást.

Igen tisztelt „jóakaró“ ur! Megmondjuk mi, hol a fő- hiba iskoláink pénzügyeinél legközelebből. Sem a hűtlen, sem a hanyag kezelésben, mert bizonyára a pénzkezelés- nél buzgó, fáradhatlan, becsületes jellemű férfiú áll őrt, ha- nem mindenek felett rendkívüli nehéz viszonyainkban és az általános pénzhiányban, a minél fogva a követeléseket szer- felett nehéz behajtani, az adakozások forrása pedig csaknem egészen kiapadt.

Itt a kedvezőbb körülmény adhatja meg a pénzügyi bajákból a kiépülést és a kívánalmak teljesíthetésének le- hetőségét.

Verécy Lajos,
lyceumi h. felügy. gondnok.

Köszönő nyilatkozat.

Mi előtt a jótékonyság forrásai bezáródnának, sietünk megköszönni a nemeskeblű ember-barátoknak azon soha meg nem hálálható jószívűséget, melyet velünk, illetőleg egyházunkkal, melyet 8 hó alatt két ízben öntött el az ár- viz, tenni szivesek valának.

Köszönő szövegünket első sorban Főtiszteletű és Nagy- ságos Révész Bálint Püspök urhoz intézzük, ki midőn meg- hallá szerencsétlen helyzetünk gyászos hírét, nem késett atyai szövegével felhívni az egyházmegyék Nagytiszteletű

Espereseit, hogy kibocsátandó körleveleikben kérjék fel, a felügyeletök alatt levő egyházak előjáróit a körösvölgyi vízkárosult egyházak felselegelésére. Atyai gondoskodása- ért fogadja Főtiszt életű és Nagyságos Püspök ur egyhá- zunk hálás köszönete nyilvánítását.

Második helyen a Nagytiszteletű Esperes uraknak nyilvánítjuk hálánk kifejezését, s azoknak az egyes egy- házak lelkészei, s egyes egyházak nemesen érző tagjainak, kik felhívó szövegüket elbocsátva, annak érvényre juttatá- sára a lelkésztársakat felhívta, felhívásuk azt eredményezte, hogy e mai napig az egyesektől összeadott segélyösszegeből egyházunk 279 frt 71 kr, segélyösszegeben részesült, miből megrongált egyházi épületeinket részben helyrehozhatjuk. Ez összesen kívül lelkész és két tanító részére 18 frt kül- detett.

Áldja meg az Isten az érettünk fáradozókat! az ada- kozóknak pedig részünkre nyújtott segélyálléireit fordítsa vissza a mindennel bővölködő Isten!

Nagy-Zerénd, márczius 6. 1880.

Bán József,
lelkész.
Sándor Ferencz,
gondnok.

Adakozás

a némethoni Gusztáv-Adolf-egyletre.

A makai ref. egyház a G. A. egyletre 25 frttal ada- kozott s azt gondnoka, *Görbe Sándor* ur utján hozzám kül- dötte kézbesítés végett. Leszámitva 20 kr. postadíjat 24 frt 80 krt küldtem az egylet elnökéhez dr. Fricke urhoz Lipcsébe, nem mulasztva el ez alkalommal sem megemlé- kezni a körösmenti ref. egyházak szerencsétlenségéről s különösen ajánlva segélyezés végett a bél-zeréndi lelkészt és tanítót, mint kik iránt itthon is áldozatkésztség mutat- kozik, daczára hazánk inséges állapotának. — Szolgáljanak e sorok igeiglenes nyugta gyanánt a makai ref. egyház ré- szére, Isten pedig cselekedje meg, hogy „adakozástok haszna reátok térüljön!“ — Tápió-Szt.-Márton, u. p. Tápió-Bicske, 1880. márcz. 8.

Láng Adolf,
pestm. ev. alesperes.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

„Költevények“ czim alatt Nagy Károly debreczeni hittanhallgató előfizetést nyit költeményeire. A költemények 10—12 iven, finom velin papiron június 1-én fognak megje- lenni, s annak kiállítását a Debreczen város nyomdája vál- lalta el. Egy füzött példány ára 1 frt, bolti ára 1 frt 20 kr leend. A gyűjtőknek 10 előfizető után egy tiszteletpél- dány adatik. Az előfizetési pénzek legkésőbb ápril 26-ig postautalványon küldendők be (Debreczen, Varga utca 2182 sz. a.) a szerzőhöz.

A francia senatus a közoktatási törvény 7. §-t, mely szerint a törvényesen be nem fogadott szerzetesrendeknek iskolát tartani nem szabad — 19 szótöbbséggel elvetette. Azonban a kormány támogatva a képviselőház és a nem- zet nagy többségétől, el van határozva az elejtett 7. §-t a senatus ellenére is keresztülvinni.

Franciaországban a jezsuiták s némely más szerzetes- rendek külön törvényes engedélylyel nem birnak s mégis letelepedtek, a köztörvények oltalma alatt élnek és tanita- nak évtizedek óta, A középiskolák nagy részét ők vezetik.

Ép ezért a 7. §. célja a köztársaságot megvédeni a kath. középiskolák ellen, melyekben, különösen a jézsuiták nem republikánus szellemben tanítanak.

Ezt fényesen bizonyította Ferry a senatus gyűlésén tartott beszédében is. „Ki akarom fejteni“ így szól: „hogy a jézsuiták oktatása az államra és modern társadalomra veszélyes. Csak a jézsuita intézetekben használt tankönyvekre kell utalnom. Ha a kath. középiskolákban a gyermeket arra tanítják, hogy elátkozzák a protestantismust, ha Lutherről és Kálvinnról a leggyűlöletesebb kitételekben beszélnek; ha a vallási háborúkban a katolikusok követett magatartását minduntalan igazolják, és ha a nantesi ediktum visszavonásáról azt állítják, hogy a nemzet e ténynek tapsolt és ez csak a legnagyobb szigorúsággal hajtatott végre, vajjon nem azt jelenti-e ez, hogy: a társadalom békéjét aláaknázzák? Ha az 1789. év alkotmányozó gyűlését az ifjuság megvetésébe ajánlják, az alkotmányos esküt gúnyolják, ha a történelmi tankönyvekben, a felelet és kérdés alakjában a forradalmat a leggyűlöltebb színben vázolják és rendszeresen rágalmazzák (szóló példákat idéz) vajjon nem azt teszi-e ez, hogy a fiatalságot korrumpálják? Mindez azonban csak a nyomtatott szöveg; könnyen elgondolható, minő glosszákkal látja el ezeket a tanár szóbeli előadásában.“

Beszédét így végezte: „Nem a katholicismus és a köztársaság elleni harczról van itt szó; hanem a szillabus és az 1789-iki forradalom szelleme közti harczról. És azért támogatásra hívunk fel mindenkit, ki tiszteli a francia forradalom emlékét.“

Pápai encyklika a házasságról. Február 10-én tétetett közé a pápai encyklika a házasságról. A pápa utal ama jótéteményekre, melyekben az egyház a társadalmat részesíti. A házasság Istentől van elrendelve, ki azt az egység és a tartósság lényeges jeleivel ruházta fel. A pogány romlottság által mélyen sülyedt házasságot Krisztus a legnagyobb tiszteletre emelte és a szentség jellegével övezte. A házassági törvénykezés tehát az egyház hatásköréhez tartozik. A pápa rosálja a világi hatalom bitorlását. Az összes nemzetek az egyházi tekintély oltalma alá helyezték a házasságot, midőn annak szent jellegét elismerték. Az egyház a házasságra vonatkozó jogait mindenkor, függetlenül a világi hatalomtól, gyakorolta. A pápa megczáfolván az ellenkező nézetet, bizonyítja, hogy a házassági szerződés elválaszthatatlan a szentségtől, felsorolja az egyházi hatóságok közbenjárása nélkül kötött házasságokból eredő rosz következményeket és utal a több törvényhozásban tervezett házassági elválás behozására, hangsúlyozván eme rendszabály végzeteljes következményeit, mely az emberi vágyódást féktelenné tenné és a házasságot a rosz szenvedélyek karjaiba sodorná. Az egyház érdemeket szerzett a társadalom körül, midőn a házasság szentségét és felbonthatlanságát védelmezte. A pápa jóakaró hangon felhívja a világi hatóságokat, hogy tiszteletet szerezzenek a házasságra vonatkozó egyházi jogoknak, a mint hasonlóan az egyház óhajtja, hogy az egybevágó állami jogok is tiszteletben tartassanak. Végül a pápa meleg hangon apellál az egyházi és világi hatóságok egyetértéséhez.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Jóó István.**

Főmunkatárs: **Toth Sámuel.**

HIRDETÉSEK.

Ifj. CSÁTHY KÁROLY

kir. gazdasági tanintézeti könyvtáros és kiadó
DEBRECZENBEN.

(Főtér 7. sz.)

Néhai Tóth Mihály

volt losonczy ref. lelkész, a debreczeni reformátusok főtanodájában gyakorlati hit- és ker. erkölcsan ny.
r. tanára következő műveit, u. m.:

EGYHÁZSZÓNOKLATTAN

az egyházi beszéd rövid történelmével hittanhallgatói részére, 2-ik javított és bővített kiadás,
ára 2 frt;

EGYHÁZSZERTARTÁSTAN ALAPGONDOLATAI

tekintettel a magyar ref. egyházra, ára 1 frt;

MAGYAR PROTESTÁNS

EGYHÁZSZÓNOKLAT TÖRTÉNELME

kutfók után dolgozva; a reformációtól a mai időig,
ára 1 frt

általvevén, ajánlja a t. lelkész és hittanhallgató urak szíves figyelmébe. Egyszersmind ajánlja dús raktárát a protestáns irodalom termékeiből.

➔ *Vidéki megrendeléseknél legcélszerűbb postautalványnyal az összeget beküldeni, midőn is a kívánt művek bérmentve a legrövidebb idő alatt küldetnek ki.*

KÖNIG RUDOLF lelkésznél

Budapesten, (Váci-ut, 76. sz. a.) kaphatók:

BIBLIAI KÉZIKÖNYV,

kalauzul a szentírás tanulmányozásához. Irta **Dr. Angus József.** — Lelkészek és theológiát tanulók számára. Magyar fordításban 46 ív. Angol vászonkötésben 3 frt 80 kr.

Krisztus és az Irás.

Irta **Dr. Saphir Adolf.** Angolból fordította Győri Vilmos. 1879. Angol vászonkötésben 60 kr.

FRIGYES KATONA.

Elbeszélés a reformáció történetéből. 1880. Vászonba kötve 60 kr.

Minden küldemény utánvét mellett bérmentve küldetik Budapestről.